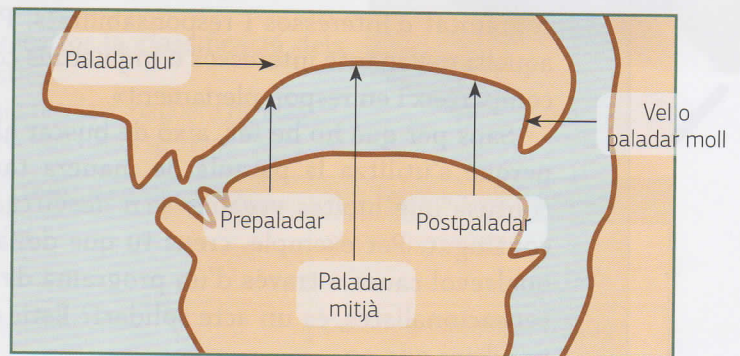

El sistema vocàlic. Interferències vocàliques

Recorda que els sons d'una llengua poden ser **vocàlics** o **consonàntics**. Els vocàlics es produeixen sense que el corrent d'aire que expulsem dels pulmons trobe cap obstacle, mentre que els consonàntics són producte de l'obstrucció del pas de l'aire per algun òrgan articulatori. En aquesta unitat, estudiarem els sons vocàlics i algunes confusions que es produeixen en l'ús de les vocals per interferència del castellà.

Els sons vocàlics es poden classificar tenint en compte dues característiques:

- El **punt d'articulació**: que és la zona de la cavitat bucal on es desplaça la llengua i hi fa ressonar l'aire. Segons aquest tret, les vocals poden ser:
 - **Anteriors**, quan la llengua s'acosta cap endavant: la *e* tancada (/e/), la *e* oberta (/ɛ/) i la *i*.
 - **Central**, quan la llengua no va endavant ni endarrere: la *a*.
 - **Posteriors**, quan la llengua s'acosta cap al vel del paladar: la *o* tancada (/o/), la *o* oberta (/ɔ/) i la *u*.
- El **mode d'articulació**: que fa referència al grau d'obstrucció (obertura o tancament de la boca) amb què es produeix el so. Segons aquest tret, les vocals poden ser: **obertes** (la *a*), **semiobertes** (la /ɛ/ i la /ɔ/), **semitancades** (la /e/ i la /o/) i **tancades** (la *i* i la *u*).

		Punt d'articulació		
		Anterior	Central	Posterior
Mode d'articulació	Tancada	/i/		/u/
	Semitancada	/e/		/o/
	Semioberta	/ɛ/		/ɔ/
	Oberta		/a/	

Distinció entre *e* i *o* obertes i tancades

Les vocals *e* i *o*, quan apareixen en posició àtona, són sempre tancades. La variació d'obertura té lloc sempre en posició tònica.

Moltes vegades es produeixen confusions entre les vocals tòniques *e*/ɛ i *o*/ɔ. Per a evitar-les, podem tenir en compte els casos més freqüents en què trobem /ɛ/ i /ɔ/. Fes les dues activitats que hi ha a continuació per a saber de quins es tracta.

28. Els principals casos en què trobem *e* oberta (/ɛ/) són els següents. Completa tenint en compte els exemples.

- Davant de **L**, **l**, **r** i **RR**: mel, caravel·la, extern, terra.
- Davant de síl·labes amb **i** o **u** i en el diftong **EU**: silenci, superflu, peu.
- En la majoria de les **paraules esdrúixoles**: matèria, pèrdua, prudència.
- En les terminacions **-ecte**, **-ecta**, **-epte**, **-epta**: arquitecte, perfecta, inepte, recepta.
- En paraules amb **-endr-**: tendre, divendres, cendra.

29. Els casos més freqüents en què trobem o oberta (/ɔ/) són:

- a) Davant de síl·labes amb una **i** o una i en els diftongs **oi, ou**: còmic, fòrum, boira, bou.
 b) En la majoria de les **paraules**: quilòmetre, història, còpia.
 c) En els terminacions: -....., **-oca**, -....., -....., **-ofa**, -....., -....., **-ola**, -....., **-orta**,
 -....., -....., **-osta**, -....., **-ota**: albercoc, bajoca, precoç, gallof, carxofa, boig, roja, caragol, gentola, fort,
 torta, grossa, cost, aposta, pot, granota.

30. Escolta aquestes paraules i classifica-les segons que la vocal tònica siga tancada o oberta.

compondre, cent, adepte, premsa, cotxe, llépol, atroç, gota, govern, bot, roca, mèrit, nebot, sóc,
 fèmur, mes, gendre, carrer, correcta, pedra, carrossa, sabó, misteri, gel, mosca, llençol

/e/	/ɛ/	/o/	/ɔ/

Interferències vocàliques

De vegades, es produeixen confusions en l'ús de les vocals per interferència del castellà. Aquest és el cas de mots com **ambaixada**, **avaluar**, **assemblea**, **ebenista**, **contenidor**, **eclipsi**, **avorrir**, **escrúpul**, **bufetada** o **butlletí**.

31. Torna a escriure les paraules següents i esmena les incorreccions vocàliques que hi trobes. Si cal, pots consultar el diccionari.

hosteleria:	sobornar:	torment:
senefa:	descubrir:	declive:
monastir:	oruga:	cubrir:
juventut:	averia:	anyorar:
embutit:	triumfar:	estandard:

32. Completa els buits d'aquests mots amb les vocals corresponents. Ajuda't, si ho necessites, del diccionari.

.....mparar	s.....rgent	diabet.....s	pènd.....l	tít.....l
rit.....	est.....rnudar	at.....rdir	c.....mplir	ord.....nador
sob.....rà	s.....focar	s.....spirar	rig.....rós	s.....pèrbia

Per a saber-ne més

33. Les paraules derivades d'unes altres que contenen la /ɛ/ o la /ɔ/ en síl·laba tònica tanquen la vocal en desplaçar-se la síl·laba tònica. Escriu derivats dels mots següents i ho comprovaràs.

verd, ciència, arrel, sort, cendra, còpia, terra, boira, correcte, mòbil, mort, cel
 Ex: verd → verdor (la /ɛ/ passa a /e/).

34. Les paraules d'una mateixa família lèxica s'escriuen habitualment amb la mateixa vocal, però hi ha cultismes que provenen directament del llatí i que conserven la vocal primitiva. Escriu les paraules patrimonials corresponents a cada cultisme i indica els canvis vocàlics que es produeixen.

vulcanisme, bucal, cerebel, dulcificar, juvenil, mucosa, mundial, plumífer, titulació
 Ex: vulcanisme → volcà (canvi de u a o).

**Fora de servei per
interferències vocàliques**

FONÈTICA

Els sons d'una llengua es divideixen en vocàlics i consonàntics.

LES VOCALS

Els sons vocàlics s'articulen sense que el corrent d'aire trobe cap obstacle en l'eixida a l'exterior. Es poden classificar tenint en compte dues característiques:

1. PUNT D'ARTICULACIÓ: zona de la cavitat bucal on es desplaça la llengua i fa ressonar l'aire. Les vocals poden ser **anteriors, centrals o posteriors**.
2. MODE D'ARTICULACIÓ: fa referència a la modulació de l'aire expirat segons l'obertura o el tancament de la boca. Les vocals poden ser: **tancades, semitancades, semiobertes i obertes**.

PUNT D'ARTICULACIÓ I MODE D'ARTICULACIÓ:

	Anterior	Central	Posterior
Tancada	/i/		/u/
Semitancada	/e/		/o/
Semioberta	/ɛ/		/ɔ/
Oberta		/a/	

VOCALS TÒNIQUES I ÀTONES

En posició tònica la nostra llengua té **set** vocals, mentre que en posició àtona es redueixen a **cinc**.

Vocals tòniques			Vocals àtones		
/i/	/u/		/i/		/u/
/e/	/o/		/e/	/o/	
/ɛ/	/ɔ/		/a/		
/a/					

En posició àtona la **e / o** obertes passen a **e / o** tancades respectivament.

REGLES GENERALS DE LES VOCALS E / O OBERTES

S'ha de pronunciar 'e' oberta [ɛ]:

- 1.- Quan la vocal de la síl·laba següent és una 'í': *acadèmia, conveni, evangeli, incendi, misteri, nervi, obsequi, premi, silenci*. És tancada en algunes paraules com *església, sépia, Dénia, séquia*.
- 2.- Quan la vocal de la síl·laba següent és una 'u': *cèl·lula, fècula, ingenu, molècula, perpetu, rècula* ['animals de càrrega'].
- 3.- Davant de 'l' o 'l·l': *arrel, cel, cruel, empelt, fel, gel, melsa* ['vísceres'], *pèl, rebel, tela; novel·la, parcel·la* (excepcions: *delta, feltre, selva*).
- 4.- Davant de 'rr': *esquerre, ferro, guerra, parterre, serra, terra, verro*.
- 5.- Davant de 'r' seguida de consonant: *cert, comerç, ert, hivern, Paterna, perdre, perxa, verb, verd, verge* (excepcions: *cèrvol, ferm, erm* ['no conreat'], *herba, serp, terme, cerca, cercle*).
- 6.- Quasi tots els mots esdrúixols: *anècdota, èxtasi, fèretre, gènere, gènesi, Sèneca* (excepcions: *llémena, térbola, témpores* ['temps de desdejuni']).
- 7.- En noms i adjectius amb el grup -ndr- i en el verb "cendre": *cendra, divendres, gendres*. Però és tancada en els infinitius acabats en -endre: *defendre, entendre, prendre, vendre* (i en la seua flexió).
- 8.- La major part dels mots científics: *acèfal, museu, pètal, telègraf*. És tancada en les paraules acabades en -edre, -ense, -teca, -tema: *poliedre, castrense, forense; anatema, teorema*.
- 9.- En algunes paraules amb el diftong "eu": *preu, deu, europeu, fideu, peu, trofeu, seu*. Excepcions: *creu, greu, meu*.
- 10.- Els mots acabats en:
 - ecta**: *col·lecta*
 - ecte**: *afecte, correcte, respecte*
 - epta**: *recepta*
 - epte**: *concepte, excepte, precepte*
- 11.- Els noms propis: *Josep, Llorenç, Vicent, Benimuslem*.

S'ha de pronunciar 'o' oberta [ɔ]:

- 1.- Davant de 'i', siga de la mateixa síl·laba o de la síl·laba següent: *Alcoi, almoïna, boïra, cel·luloïde, heroi* (excepcions: els mots acabats en -oix: *coïx, moïx* ['abatut, capbaix...', gat, astut...'], *toïx* ['esmussat, que no té tall; estúpid, d'escassa intel·ligència'], *bibliòfil, custòdia, elogi, lògica, metòdic, odi, podi, sòlid*).
- 2.- Davant de 'u' o davant de síl·laba amb una 'u': *bou, dijous, moure, nou, ou, ploure, prou, sou* (excepcions: *jou, sou* [2p.pl. present ind. 'ser'],); *còmput, cònjuge, mòdul*.
- 3.- Sol ser oberta en els mots esdrúixols: *còlera, còmoda, nòmada, òrfena, pòlissa*, (excepcions: *fórmula, pólvora, góndola, tómbola, tórtora*).
- 4.- Sol ser oberta en mots d'origen culte: *amorf, anòmal, autònom, demagog, meteorògraf, monògam, patògen, pròleg, quiròfan, sarcòfag, tòrax, xenòfob* (excepcions: paraules com *estómac* i sufixos -forme i -oma: *pluriforme, glaucoma*).
- 5.- Alguns acabats en -os: *arròs, cos, espòs, gros, mos, os* ['peça de l'esquelet'], *repòs, terròs, tros*; els participis dels verbs compostos de *cloure*: *conclòs, conclosa, conclosos, concloses, inclòs, inclosa, inclosos, incloses.. exclòs... reclosos...* Però és tancada en els participis del verb *fondre* i compostos: *fos, refós, confós, difós, infós*.
- 6.- Uns quants mots acabats en -o: *açò, això, allò, bo, do, so, tro* i compostos.
- 7.- En la majoria de paraules que tenen el diftong "oi": *Alcoi, almoïna, boïra, heroi, troïca*. Però és tancada en les paraules *coïx, moïx*.
- 8.- En la majoria de les paraules que tenen el diftong "ou": *bou, dijous, moure, nou, ou, ploure, sou, prou*. És tancada en el verb "ser": *sou*.
- 9.- I, finalment, quan acaba en alguna de les terminacions següents:
 - oc, -oca: *albercoc, foc, groc, lloc, poc, bajoca, oca*. (excepcions: *boc* [got de mig litre de cervesa; cabró, mascle de la cabra], *boca*).
 - ofa: *carxofa, estrofa*.
 - oig, -oja: *boig, goig, roig, roja, bajoca*. (excepció: *estoig*).
 - ol, -ola: *bunyol, caragol, consol, dol, fesol, futbol, Puçol, sol, banderola, castanyola, escola, pistola, Riola*. (excepcions: *grinyol* ['crit de dolor, d'impaciència, etc, del gos i d'altres animals'], *bola, gola, cola*).
 - oldre: *absoldre, moldre, dissoldre, resoldre, moldre*.
 - olt, -olta: *desimbolt, sol, revolt, vol, mòlt, mòlta, mòlts, mòltes, dissolt... resolta, absoltos...* (excepcions: *molt, molta, molts, moltes, escolta*).
 - pondre: *compondre, correspondre, respondre*
 - ort, -orta: *esport, fort, forta, mort, mortes, sort, suport, tort, horta, porta* (excepció: *cort, corts, p. ex. les Corts Valencianes*).
 - ossa: *brossa, carrossa, crossa, destrossa, grossa* (excepcions: *bossa, gossa, óssa, rossa*).
 - osa: *cosa, llosa, prosa* (excepcions: *glucosa, rabosa, sosa*)
 - ost, -osta: *cost, impost, pressupost, rebost, costa, crosta, llagosta, posta*. (excepcions: *agost, congost* ['vall estreta entre muntanyes, excavada per les aigües d'un riu'], *most*).
 - ot, -ota: *Burjassot, clot, devot, got, ninot, pot, vot, granota, pilota, pota, quota* (excepcions: *bot, brot, mot, nebot, rot, singlot, tot, bota* ['calçat'], *bóta* ['recipient per a posar-hi vi'], *jota, sota*).

CAL TENIR EN COMPTE QUE TANT LA E COM LA O TÒNIQUES PASSEN A SER TANCADES EN LES PARAULES DERIVADES QUAN AQUESTES VOCALS PERDEN LA TONICITAT

Podeu consultar el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià de l'AVL* (<http://www.avl.gva.es/>) i també descarregar en format PDF el document normatiu *L'estàndard oral del valencià* <http://www.avl.gva.es/PDF/Diccionari/Oral.pdf>.

Fonètica i ortografia

1. Les vocals

Les vocals són sons que es produeixen sense que la sortida de l'aire trobi cap obstrucció. En català, totes les vocals són sonores; és a dir, s'articulen amb la vibració de les cordes vocals.

Les vocals se solen classificar a partir del grau d'obertura de la boca i la posició de la llengua dins la cavitat bucal.

Grau d'obertura de la boca	Posició de la llengua dins la boca (punt d'articulació)		
	Anterior	Central	Posterior
tancades	[i] <i>fira</i>		[u] <i>fum</i>
mitjanes tancades	[e] <i>fera</i>		[o] <i>gos</i>
mitjana		[ə] <i>estona</i>	
mitjanes obertes	[ɛ] <i>terra</i>		[ɔ] <i>fort</i>
oberta		[a] <i>mai</i>	

➔ La vocal [ə] s'anomena, per tradició, *vocal neutra*, ja que no és ni tancada ni oberta, ni anterior ni posterior, i s'articula amb un so intermediari entre la **a** i la **e**. És semblant a la vocal mitjana del francès *livres* 'llibres', de l'anglès *longer* 'més llarg' o de l'alemany *Leben* 'vida'.

1. Classifica les paraules destacades en dos grups, segons que la vocal tònica correspongui al so de [ɛ] oberta o al de [e] tancada:

a) No <i>bec</i> cervesa.	e) <i>Celles</i> espesses.
b) <i>Bec</i> de cigonya.	f) <i>Guerra</i> cruenta.
c) No ho ha <i>comprès</i> .	g) S'ha fos el <i>gel</i> .
d) I si me'n <i>comprés</i> una?	h) Semàfor <i>verd</i> .

2. Classifica les paraules destacades en dos grups segons que la vocal tònica correspongui al so de [ɔ] oberta o al de [o] tancada:

a) Té molta <i>sort</i> .	e) Un <i>terròs</i> de sucre.
b) No hi sent: és <i>sord</i> .	f) Tela de color <i>terrós</i> .
c) S'ha fet un <i>bony</i> .	g) Les <i>llavors</i> germinen.
d) La roda està <i>torta</i> .	h) I <i>llavors</i> el veié.

El vocalisme tònic i el vocalisme àton

La major part de parlants catalans tenen un sistema de **set vocals** diferenciades en síl·laba tònica, mentre que, en síl·laba àtona, les vocals es redueixen en totes les varietats geogràfiques. Per exemple, en els *parlars orientals* del català, generalment tota **a** i tota **e** sonen *neutres* quan ocupen una posició àtona, com també tota **o** tònica sona *u feble* en síl·laba àtona.

Sistema vocàlic del català oriental	
Vocalisme tònic	Vocalisme àton
[i] [u] [e] [o] [ɛ] [ɔ] [a]	[i] [u] [ə]

Exemples					
En síl·laba tònica			En síl·laba àtona		
<i>camí</i>	sona	[i]	<i>caminar</i>	sona	[i]
<i>vent</i>	sona	[e]	<i>ventijol</i>	sona	[ə]
<i>verd</i>	sona	[ɛ]	<i>verdós</i>	sona	[ə]
<i>sal</i>	sona	[a]	<i>saler</i>	sona	[ə]
<i>fosc</i>	sona	[o]	<i>foscòr</i>	sona	[u]
<i>prova</i>	sona	[ɔ]	<i>provar</i>	sona	[u]
<i>suc</i>	sona	[u]	<i>suquet</i>	sona	[u]

En balear destaca la pronúncia de la vocal neutra [ə] en posició tònica en mots com *cadena*, *pena*, *ple*, *és*, *pèl*, *vela* o *verd*.

3. Marca la síl·laba tònica (T) i les àtones (A) de les paraules següents i, després, transcriu-ne fonèticament els sons vocàlics a sota, d'acord amb el sistema del català oriental. Per exemple:

T A T A AT
vent - *ventós* - *ventijol*
[e] [ə] [o] [ə][i][ɔ]
a) *plat* - *platet* - *platerets*
b) *fulla* - *fulleta* - *fullaraca*
c) *serra* - *serrar* - *serradora*
d) *roca* - *rocam* - *rocallós*
e) *dorm* - *dormir* - *dormilega*
f) *córrer* - *correràs* - *corredissa*

4. Classifica els monosíl·labs de les frases següents en tònics i àtons i fes la transcripció fonètica dels sons vocàlics. Recorda que la gran majoria de monosíl·labs són tònics i que els àtons són aquells que necessiten una altra paraula contigua que els faci de suport.

- Ha arribat a casa seva.
- Ahir al matí em va passar per alt.
- És cert: es veia tot des del pis de dalt.
- Què vols? Desitges que vingui?
- Pescava amb un ham molt especial.
- Pel passadís hi ha pèl de la gossa.

5. Pronuncia els parells de mots següents. T'adonaràs que s'assemblen molt (són parònims) o es confonen en pronunciar-los (són homòfons en català oriental). Aplica'ls en diverses frases, de manera que quedi ben clar el significat de cada mot.

- efecte* / *afecte*
- compra'n* / *compren*
- jutge* / *jutja*
- accepció* / *excepció*
- accés* - *accedir* / *excés* - *excedir*
- lliurament* / *lliurement*
- al·ludir* / *eludir*
- manar* / *menar*

L'ortografia de la vocal neutra i de la u feble

Com hem vist, el vocalisme àton de la major part dels parlars orientals presenta només tres sons, i aquest fet comporta dificultats ortogràfiques, ja que es poden representar per cinc lletres o grafies.

Observa el quadre següent:

Vocalisme àton		
So	Grafia	Exemples
[ə]	a	<i>natura</i>
	e	<i>meravellós</i>
[i]	i (i)*	<i>incendi, actiu</i>
[u]	o	<i>composició</i>
	u	<i>cultura</i>

*En aquest cas, la dièresi indica que la i àtona no forma diftong amb la vocal que la precedeix.

Així doncs, per escriure correctament les grafies de la *vocal neutra* [ə] i la *u feble* [u], cal seguir les normes ortogràfiques que tens a continuació:

Ortografia de la vocal [ə] en les terminacions de les paraules

1. A/E en les terminacions dels noms i els adjectius

• En el **singular**, si són **masculins**, acaben normalment en **e**; si són **femenins**, acaben normalment en **a**:
home pobre - *dona pobre* *tracte correcte* - *resposta incorrecta* *el nostre metge* - *la vostra cosina* *un altre dubte* - *una altra vegada*

Excepcions

S'escriu **a** la vocal final d'algunes **paraules masculines**:

- Els noms masculins acabats en **-ma** (*clima, fantasma, trauma...*); **-arca** (*monarca, patriarca, jerarca...*); **-ista** (*artista, ciclista, dentista...*); **-cida** (*homicida, insecticida, suïcida*); **-ta** (*atleta, planeta, poeta...*).
- Altres noms masculins** (*espia, ioga, mapa, paraigua...*) i **alguns adjectius** d'una **sola terminació** (*agrícola, indígena, nòmada, egoista, entusiasta...*).

S'escriu **e** la vocal final d'algunes **paraules femenines**:

- Noms corrents** (*base, classe, espècie, febre, frase, imatge...*); **nom cultes** o tècnics (*barbàrie, calvície, cúspide, el·lipse, hipèrbole...*) i la **majoria d'adjectius d'una sola terminació** (*jove, rude, salvatge, xerraire, amable, enorme, solemne, alegre, lliure, terrestre...*).

• En el **plural**, els noms i adjectius acaben sempre en **es**:

uns homes cultes - *unes dones cultes* *els comptes exactes* - *les sumes exactes*

Observació

El fet de canviar la **a** per la **e** comporta modificacions ortogràfiques en l'arrel d'alguns noms i adjectius:

època - *èpoques* *adreça* - *adreces* *piragua* - *piragües*
amiga - *amigues* *roja* - *roges* *Pasqua* - *Pasqües*

Ortografia de la vocal [ə] en les terminacions de les paraules

2. A/E en les terminacions verbals

- Si el verb acaba en **vocal neutra**, s'escriu sempre **a**: *canta, cantava, cantaria; perdia, perdria; dormia, dormiria...*
- Si el verb acaba en **consonant** o **diftong**, s'escriu sempre **e**: *cantes, canteu, canten, cantaves, cantàvem, cantàveu, cantaven; córrer, recórrer, discórrer, conèixer, créixer, empènyer, estrènyer...*

Excepcions

S'exceptuen de la norma anterior:

- Els infinitius acabats en **-re**: *perdre, admetre, vendre, creure, ploure, riure...*
- Les formes *corre, obre, vine* i els seus compostos: *discorre, recorre, reobre, entreobre, reomple...*

Observació

El fet de canviar la **a** per la **e** comporta modificacions ortogràfiques en l'arrel d'alguns verbs: *toca, toques, toquen...*; *jugo, juguem, jugueu...*; *escurça, escurces, escurcen...*; *netejo, netegeu, netegen...*; *adequa, adeques, adequen...*

3. O/U en les terminacions dels noms i dels adjectius

- En el **singular**, acaben generalment en **o**, però si el *so de la u feble* forma part de l'arrel o es tracta d'un diftong, s'escriu **u**:

<i>ferro</i>	<i>piano</i>	<i>ambigu</i> (ambigua)	<i>ritu</i> (ritual)	<i>trofeu</i>
<i>flonjo</i>	<i>minso</i>	<i>continu</i> (contínua)	<i>individu</i> (individual)	<i>correu</i>

- En el **plural**, s'escriu **os** si en el singular acaben en consonant:

<i>tros</i> - <i>trossos</i>	<i>terç</i> - <i>terços</i>	<i>text</i> - <i>textos</i>	<i>desig</i> - <i>desitjos</i>
<i>peix</i> - <i>peixos</i>	<i>just</i> - <i>justos</i>	<i>reflex</i> - <i>reflexos</i>	<i>boig</i> - <i>bojos</i>

Observacions

- Alguns plurals també es poden formar afegint **s**: *discs, disigs, texts...*
- Alguns mots acaben sempre en **us**: *focus, globus, porus, tipus, sinus, virus...*

• O/U en les terminacions verbals

La primera persona del present d'indicatiu sol acabar en **o**: *canto, perdo, dormo, serveixo*; però és diferent en altres parlars, com en valencià (*jo cante, perd, dorm, serveix*) i balear (*jo cant, perd, dorm, serveix*).

6. Completa les paraules següents segons la norma general.

el quadr... abstract...	la quadr... negr...
el nostr... cotx...	la nostr... biciclet...
la pintur... abstract...	l'espatll... esquerr...
la cap... negr...	el colz... esquerr...
un altr... cov...	la conduct... dign...
una altr... cov...	una cur... benign...
un act... correct...	el conduct... rect...
l'escriptur... correct...	un air... benign...

7. Completa les paraules següents d'acord amb les excepcions de la norma.

un traum... terribl...	una mar... jov...
un profet... lliur...	una catàstrof... terribl...
un monarc... jov...	un artist... lliur...
un tem... cèlebr...	una superfície... enorm...
un fantasm... invisibl...	una fras... cèlebr...
un comet... enorm...	una torr... invisibl...

una fas... nòmad...	un atlet... entusiast...
un homicid... indígen...	un goril·l... nòmad...
un patriot... entusiast...	una class... indígen...

8. Passa al plural aquestes paraules tenint en compte l'observació corresponent.

una perruca groga	una taronja dolça
una peça obliqua	una plaça antiga
una raça autèntica	una esponja xopa
una figa seca	una llengua indígena

9. D'acord amb les normes i les excepcions que acabem de veure, torna a escriure cada frase següent passant-la al singular, si és plural, o al plural si és singular.

Per exemple:

jo no perdia temps → *nosaltres no perdiem temps*;
s'apugen els preus dels bitllets → *s'apuja el preu del bitllet*.

- a) Pensàveu unes altres coses?
- b) Té una idea vaga del fet.
- c) Desitja un sou digne.
- d) Avui comencen els altres actes.
- e) Omplen les cantimplores.
- f) Obriu les finestres!
- g) Busques un paraigua de butxaca?
- h) Havia de pagar una fiança.
- i) Eren unes persones pobres.
- j) Amaga una prova al jutge?
- k) Veniu de pressa!
- l) Recorren el país.
- m) Feia un reflex continu.
- n) Adequa el text difícil.
- o) Ataquen unes tribus rudes.

10. Completa les frases següents, d'acord amb les normes del so de la *u feble*:

- a) Toc... el pian... per esbarj...
- b) Li han enviat el trofe... per corre...
- c) La casa disposa d'un porx... a l'entrada.
- d) Celebren la festa segons el rit... ortodox.
- e) És un individ... que és molt assid... en el treball.
- f) Mir... el sald... de la llibreta.

11. D'acord amb la norma i les observacions, escriu el plural (**-s**, **-os**, **ø**) dels mots següents:

<i>musclo</i>	<i>raig</i>	<i>complex</i>	<i>casc</i>
<i>focus</i>	<i>despatx</i>	<i>virus</i>	<i>gust</i>
<i>superflu</i>	<i>filferro</i>	<i>mig</i>	<i>cas</i>
<i>residu</i>	<i>pedaç</i>	<i>ambigu</i>	<i>tros</i>

Ortografia de la vocal [ə] i de la [u] feble en l'arrel de les paraules

1. En els mots de la mateixa família

En l'arrel d'una paraula, s'escriu la **mateixa vocal** que apareix en **posició tònica** en una altra paraula de la mateixa família:

p(a/e)ssar → **pas** = **passar** *p(a/e)sar* → **pes** = **pesar** *f(o/u)llet* → **foll** = **follet** *f(o/u)llet* → **full** = **fullet**

Els pseudoderivats

Els pseudoderivats són mots cultes que semblen derivats de mots catalans, però no ho són, ja que en realitat han estat presos directament del llatí. Per això no s'escriuen com els altres mots de la mateixa família. Per exemple:

Mot primitiu	Derivats populars	Pseudoderivats
córrer dolç títol	concórrer, ocórrer endolcir, dolçor titolet, subtítol	concurrència, ocurrència dulcificar, edulcorar subtitular, titulació, titular

2. Formes flexionades d'un mot

Dins les formes flexionades d'una paraula, escrivim normalment la mateixa vocal. Així doncs, caldrà buscar la forma de la paraula en què la vocal sigui tònica:

p(a/e)guem → jo **pago** = **paguem**; *p(a/e)guem* → jo **pego** = **peguem**; *pl(o/u)rar* → jo **ploro** = **plorar**; *m(o/u)ntar* → jo **munto** = **muntar**

Casos especials

Els verbs *jeure*, *treure*, *néixer* i derivats (*ajeure*, *retreure*, *renéixer*...) alternen la *a* i la *e* en l'arrel: quan l'arrel és tònica s'escriu amb *-e-*, amb la vocal que es pronuncia (*jeuen*, *tregui*, *neix*...); quan és àtona s'escriu amb *-a-* (*jaieu*, *trauré*, *naixent*...). Aquesta alternança no es dona si es conserva la forma antiga de l'arrel amb *-a-*: *jaure* (*jauen*, *jaieu*), *traure* (*tragui*, *trauré*) i *nàixer* (*naix*, *naixent*).

Els verbs *collir*, *cosir*, *escopir*, *sortir*, *tossir* i derivats (*recollir*, *descosir*, *sobresortir*...) alternen la *o* i la *u* en l'arrel: quan l'arrel és tònica s'escriu amb *-u-*, amb la vocal que es pronuncia (*cullo*, *cus*, *escupen*, *surtin*, *tusses*...); quan l'arrel és àtona s'escriu amb *-o-* (*colliré*, *cosim*, *escopint*, *sortit*, *tossiria*...).

3. Altres mots que presenten dubtes ortogràfics

Els casos en què una vocal àtona d'una paraula no es pot relacionar mai amb la vocal corresponent en posició tònica (*salvatge*, *culle-ra*), es poden comparar amb la grafia dels mots corresponents d'altres llengües neolatinas (castellà, francès, etc.), perquè en la majoria hi coincideix (cast. *salvaje*, *cuchara*; fr. *sauvage*, *cuillère*). Tanmateix hi ha uns quants mots en què s'observen divergències, com és el cas d'aquests mots respecte del castellà:

<i>assassí</i> (<i>assassinat</i>)	<i>assemblea</i> (<i>assembleari</i>)	<i>avorrir</i> (<i>avorriment</i>)	<i>subornar</i> (<i>suborn</i>)
<i>avaluar</i> (<i>avaluació</i>)	<i>enyorar</i> (<i>enyorança</i>)	<i>cobrir</i> (<i>cobertura</i>)	<i>sufocar</i> (<i>sufocació</i>)
<i>avaria</i> (<i>avariat</i>)	<i>malenconia</i> (<i>malenconiós</i>)	<i>complir</i> (<i>compliment</i>)	<i>superbia</i> (<i>superbiós</i>)
<i>avantatge</i> (<i>avantatjós</i>)	<i>meravella</i> (<i>meravellós</i>)	<i>sorgir</i> (<i>sorgiment</i>)	<i>suportar</i> (<i>suport</i>)
<i>davall</i> (<i>davallar</i>)	<i>resplendir</i> (<i>resplendor</i>)	<i>sospirar</i> (<i>sospir</i>)	<i>turment</i> (<i>turmentar</i>)

12. Completa amb **a/e** les paraules següents i, al costat, escriu-hi un altre mot de la mateixa família (més curt) que tingui tònica la vocal que hi falta. Per exemple: *manual* → *mà*.

<i>p...ixater</i>	<i>fr...nada</i>	<i>b...sar</i>
<i>b...stiar</i>	<i>esp...ntar</i>	<i>r...tllar</i>
<i>ll...mpec</i>	<i>emp...ntar</i>	<i>p...sar</i>
<i>f...rrater</i>	<i>b...nyador</i>	<i>p...ssar</i>

13. Completa amb **o/u** les paraules següents i procedeix com en l'activitat anterior. Per exemple: *muntanya* → *munt*.

<i>d...tzena</i>	<i>cal...rós</i>	<i>enll...menat</i>
<i>rig...rós</i>	<i>...nglot</i>	<i>d...rmilega</i>
<i>d...resa</i>	<i>p...nxegut</i>	<i>p...ntejat</i>
<i>m...cador</i>	<i>f...rner</i>	<i>pl...mall</i>

14. D'acord amb les normes i els casos especials, copia les frases següents i completa-les amb **a** o bé amb **e**:

- L'avioneta ha at...rrat en un t...rreny enf...ngat.
- Vés a cal f...rrer que canviï les f...rradures a l'euga.
- El gos d'atura m...nava el b...stiar cap a la portella del d...vant.
- V...ntava les brases amb un v...ntall per revifar el foc.
- S'han aj...gut sota l'...rbreda amb un s...ntiment de m...l...nconia.
- L'...mbaixador féu una m...ravellosa recepció a l'...mbaixada.
- Tr...urà foc pels queixals si s'ass...benta que s'ha av...riat la màquina.
- Els nuvis estan respl...ndents d'alegria; demà contr...uran matrimoni.
- L'ass...ssinat s...mblava obra d'un mateix ass...ssí.
- Com que és una ...valuació av...ntatjosa, li ren...ixeran les il·lusions.

15. Copia les frases següents i completa els mots de les frases següents amb **o/u**. Després, cerca'n el **mot primitiu** i agrupa'ls en columna segons siguin:

Mot primitiu	Derivats populars	Pseudoderivats
<i>cloure</i>	...	...

- Adreça paraules d'agraïment en la cl...enda de l'acte. / L'assemblea votà l'excl...sió d'alguns membres. / Té l'excl...siva de la retransmissió del partit. / És un so consonàntic ocl...siu.

- Volen d...plicar els beneficis. / Van d...blar el personal de l'oficina.
- És una botiga de roba j...venil. / El j...vent d'avui no és com el d'abans.
- L'Au Fènix va ress...rgir de les pròpies cendres. / Els ins...rgents volien enderrocar el govern, però la ins...rgència fracassà.
- La llet materna és ideal per al n...driment dels nadons. / La n...trició dels habitants del país és escassa.
- Tenia setanta p...lsacions per minut. / Duia una p...lsera d'or. / És una p...lsió que li ve de dins.
- Aquest menjar deixa b...cassa. / L'aire no troba obstrucció en la cavitat b...cal.
- Va esp...lsar les catifes al terrat. / El va amenaçar amb l'exp...lsió, però no el va exp...lsar. / La notícia aixecà molta p...lseguera.
- Investiguen la f...sió nuclear. / A la f...neria treballen els metalls pel procediment de fosa.
- La manifestació ha disc...rregut amb ordre i sense incidents. / És un fenomen rec...rrent, que torna de tant en tant.

16. D'acord amb les normes i els casos especials, copia les frases següents i completa-les amb **o** o bé amb **u**:

- Pl...maren l'ocell i del pl...matge en feren pl...malls.
- En aquesta p...blació s'han tr...bat n...mbroses tr...balles arque...lògiques.
- Han c...mplert la promesa de fer el c...briment de la via fèrria.
- Tots conc...rregueren a la ballada. Hi hagué una gran conc...rrència.
- Vol assab...rir el iogurt end...lçit amb ed...lcurants.
- P...dríeu haver triat un tít...l millor per tit...lar aquesta novel·la.
- Juga amb les j...guines del germà petit. Sempre està enj...gassat. És un noi molt j...ganer, però no li agrada fer j...guesques.
- Començà a pl...visquejar. De cop, pl...gué a bots i barrals. Féu un dia molt pl...jós. L'endemà encara queia un pl...gim molt fi.
- Nosaltres c...llirem les prunes de la pr...nera i vosaltres rec...lliïu les de terra.
- S...rtosament, hem s...rtit sans i estalvis: pensàvem que no ens en s...rtiríem, d'aquell t...rment.

Unitat 1. Fonètica i Ortografia. Exercicis sobre vocalisme. 4º ESO

1. Ompliu amb e o a els buits de les frases següents.

- a. L'...mbaixador arr...bassà la pistola a l'ass...ssí.
- b. L'ass...mblea va ...valuar com un ...ncert l'actuació de la comissió.
- c. L'...mpordanesa ...nyorava la seua terra.
- d. L'...benista ...stellà la porta perquè no havia quedat bé el v...rnís.
- e. El poeta ...feminat m...ravellà tots els presents amb els seus versos.
- f. El principal av...ntatge d'aquest electrodomèstic és que és molt resistent a les av...ries.
- g. M'he fet un tallet a la galta, perquè he est...rnudat mentre m'af...itava.

2. Ompliu amb e o amb i els buits de les frases següents:

- a. S'ha llic...nciat en Història Contemporàn...a.
- b. Els ord...nadors es van espatllar la s...tmana passada.
- c. A la ciutat hi ha instal·lats conten...dors esp...cítics per al vidr....
- d. He omplit el d...pòsit de c...ment que hi ha al costat de la ...nfermeria.
- e. Finalment, aconseguiren la sob...rania.
- f. Era un manten...dor molt des...mbolt.
- g. Els nucl...s de la c...l·lula es troben en lín...a recta.
- h. L'eclips... de lluna va durar cinc minuts.

3. Ompliu els buits de les frases següents amb una a o una e. En cas de dubte, consulteu el diccionari.

1. La Cat...rina ha portat els ànecs al mercat.
2. El mon...stir de Poblet és una meravella.
3. L'ass...ssí es va refugiar a l'...mbaixada.
4. Ningú no ha ...valuat les conseqüències de l'av...ria
5. L'ass...mblea no va valorar el treball de la comissió.
6. Li té r...ncor perquè li va ...rr...bassar la plaça de director.
7. Només hi han de posar v...rnís per d...vant.
8. Amb la d...stral va fer ...stelles per ...ncendre el foc.
9. Tots ...nyorem els seus consells

4. Ompliu els buits amb la vocal adequada, que pot ser la a o la e.

1. L'___mbaixador del Perú encara no ha arribat.

2. L'____ssassinat del primer ministre va commoure el país.

3. Cal fer una ____valuació dels resultats.

4. El d____vanter centre va marcar dos gols.

5. El teu germà és r____ncorós?

6. El fuster env____rnisarà l'armari.

5. Ompliu els espais buits de les frases següents amb una o o bé amb una u. Per a saber si heu d'escriure una vocal o l'altra, haureu de consultar algun tipus de material (el diccionari, el solucionari, una gramàtica, les fitxes de referència, etc.)

a) J...an estudia a H...ngria i sempre s'emporta emb...tits i sobretot b...tifarres per s...portar millor l'enyorament i c...mbatre l'av...rriment.

b) La nena es va enfilar al tamb...ret per buscar el t...rró, però la seua germana la va desc...brir i li va donar una b...fetada.

c) Vam anar a la m...ntanya i vam veure un m...ssol, un r...ssinyol i un c...nill.

d) Tot el que s'ha dit no és més que un m...ntatge per tal de s...focar les protestes que ha provocat l'escànd...l del s...born del cap de la policia. Per mi això, doncs, no té cap mena de f...nament.

e) Abans de c...mplir l'obligació que li havien imposat, va fer un prof...nd s...spir.

f) Han acusat d'enc...briment de l'estafa un germà del còns...l r...manés.

g) Aquell home porta reflectits a la cara tants anys de s...friments.

h) Perquè puga servir de s...port, caldrà p...lir una mica aquella fusta.

i) M'agradava molt m...ntar a cavall, però des que vaig caure no hi he tornat.

j) Mengeu més pastes! No feu c...mpliments.

k) Aquell savi sempre havia s...spirat per fer un desc...briment així.

l) Una sola idea el t...rmentava: com rec...brir les parets per tal de llevar aquelles taques.

6. Ompliu els buits de les frases següents amb les vocals o, u segons que convinga.

1. D'una manera lenta i segura ...rdien els seus projectes.

2. La part al desc...bert semblava un cilindre.

3. Sabia que el meu cosí era valent en el cas que s...rgiren problemes.

4. Vaig fer vida en una cambra que contenia gl...bus, bancs i llibretes.

5. Era aficionat d'un club que guanyava molts trofe...s.

6. En aquella casa, menjar era un rit....

7. He hagut de rellegir el capít...l sobre els j...glars.

8. Hem tornat perquè no podíem s...portar un clima tan rig...rós.

9. Li agrada esc...drinyar-ho tot, és un esc...drinyador.

1. 10.No té cap escrúp...l !
2. 11.Ha caigut i s'ha torçut el t...rmell.
3. 12.He ratllat la cart...lina amb la pl...ma.
4. 13.Quan p...lvoritzes has de c...brir-te per tal de protegir els por...s.

1. Tenia una infecció al la cavitat b...cal.
2. Xiquet, obri la b...queta!
3. L'ingrés a la cl...enda de l'acte era excl...siu dels socis.
4. Camina tot enc...rbat i té un nas c...rvilini.
5. Aquest conc...rrent està conc...rrent al concurs des de l'any 1998.
6. Feu-me un d...plicat de la factura.

7. Completeu les frases següents amb les lletres o, u :

1. En pocs anys els preus s'han d...blat.
2. Tirant-hi sucre, end...lciràs el te.
3. En veure la meua reacció, va d...lcificar les seues paraules.
4. A la f...neria et diran el grau de f...sió d'aquest metall.
5. Aquest plat com es menja, amb cullera o amb f...rqueta?
6. En arribar a la bif...rcació, has d'agafar la carretera de l'esquerra.
7. El teu fill ja és tot un h...menet!
8. Estudia h...manitats.
9. Planta de la família de les j...ncàcies.
10. Travessarem la frontera per la J...nquera.
11. Invitem tot el j...vent del poble a participar en el campionat d'equips j...venils.
12. Aquesta nena és una m...cosa.
13. La pituitària és una membrana m...cosa que es troba a les fosses nasals.
14. Ja has pl...mat el pollastre?
15. Pl...mífer vol dir "que té plomes".
16. Tot mirant el seu rellotge de p...lsera, el metge em comptava les p...lsacions.
17. El van exp...lsar del col·legi.
18. Ja has esp...lsat els mobles?

8. Ompliu els buits de les frases següents amb la vocal adient:

- Tinc la segur___tat que el s___rgent p___lsarà alguna tecla perquè jo no haja de fer unes guàrdies tan av___rrides.

- És un t____rment, això de veure pertot arreu b____tifarres i emb____tit i estar a règim.
- Estic s____focat perquè no recorde el tít____l de la pel·lícula, però si hi pense veig el tit____lar com si estigués escrit amb ret____ladors davant meu.
- Deu s____frir molt, perquè s____spira molt davant la t____mba del seu marit.
- Durant la seua j____ventut va tenir dos marits: l'un era h____ngarés i l'altre r____manés.
- L'am____tista que porta l'anell de la sob____rana és m____rav____llosa.
- L'ass____mblea ha aprovat les propostes g____vernamentals malgrat la seua ambigü____tat.
- Posa't el davantal si no vols ____mbrutar-te.
- Cal que sigu____m rig____rosos i que ____valuem amb honest____dat tots els aspirants, sense deixar-nos s____bornar.
- Com que no em va agradar el gust del vi, després de tastar-lo el vaig esc____pir.
- Aquest jersei és molt j____venil.
- Després de l'accident em vaig quedar at____rdit, t____rbat, no podia enfocar les imatges i suava per tots els por____s de la meua pell.

9. Corregiu les incorreccions, quant a la divergència vocàlica, del text següent:

L'embaixador de Rumania va descobrir en un contenidor de cement el robí -i l'estuig que el contenia- perdut per la princesa el dia de les seues noces. La melanconia i l'anyorança de la princesa per la pèrdua de tan estimada joia va provocar que son pare, el rei Mahmet, convocara una assemblea per discutir i evaluar les possibilitats de recuperar el rubí. Ducs, marquesos, embaixadors i cònsuls de diverses nacions, senyors de les terres del regne, soberans d'altres nacions, i fins i tot una companyia de juglars, discutiren, sota la mirada atenta del rei, la manera de recoperar el rubí arrevatat, sense escrúpuls, de les mans de la princesa, que ja no podia soportar la pèrdua i, aturdida i una mica enfollida, es dedicava a escudrinyar totes les estances del palau. La malaltia de la princesa fou tan greu, que el rei va contractar una enfermera perquè l'atenguera durant tot el dia i tota la nit, desafiant els eclipses, les tempestes, i les depressions del seu caràcter. Finalment, però, l'atent embaixador li donà en mà a la princesa la tan preada joia.